

GEZOND IN ...

STIMULERINGSPROGRAMMA GIDS
LOKALE AANPAK GEZONDHEIDSACHTERSTANDEN

KENNISDOSSIER

PROCESGERICHTE AANPAK

Om gezondheidsachterstanden in gemeenten terug te dringen adviseert Gezond in... een integrale aanpak op vijf sporen: gedrag & vaardigheden, participatie, preventie & zorg, fysieke en sociale omgeving. Er zijn acht succesfactoren (pijlers) bekend die de aanpak op deze sporen effectiever maken.

Dit kennisdossier biedt u enkele praktische handvatten en inspirerende voorbeelden voor één van de acht succesfactoren: Procesgerichte aanpak.

PROCESGERICHTE AANPAK

Werkt u aan een integrale aanpak van gezondheidsachterstanden en de borging daarvan? Zorg dan voor een procesgerichte aanpak. De ervaring leert dat het proces even belangrijk is als de inhoud. Het terugdringen van gezondheidsachterstanden vraagt immers om langdurige samenwerking tussen verschillende partijen en burgers én betrokkenheid vanuit meerdere gemeentelijke sectoren.

Wat kunt u als gemeente doen?

Hieronder volgen acht stappen die onderdeel zijn van een procesgerichte aanpak. Houd er rekening mee dat:

- Sommige stappen meer of minder relevant voor u zijn, afhankelijk van de fase waarin de aanpak van gezondheidsachterstanden zich bevindt.
- De gewenste volgorde van de stappen afhangt van de gemeentelijke context.
- U niet alle stappen zelf hoeft te zetten.

Wel is het van belang dat alle stappen doorlopen worden.

De gemeente heeft een actieve regierol, ook als er een externe projectleider is aangesteld.

Bij alle stappen geldt: neem de tijd en zorg dat de route helder is voor betrokken bestuurders, gemeentelijke sectoren, lokale organisaties en vooral voor de burgers waar het om gaat.

STAPPEN DIE U KUNT ZETTEN BIJ EEN PROCESGERICHTE AANPAK

1. MAAK EEN DORP- OF WIJKSCAN

Een van de belangrijkste stappen bij een succesvolle aanpak van gezondheidsachterstanden, is antwoord krijgen op de vragen:

- Waar hebben we het precies over?
- Om welke burgers gaat het?
- Wat zijn hun belangrijkste gezondheidsproblemen?
- Wat zijn de achtergronden van deze problemen?

Een integrale aanpak focust niet alleen op leefstijlfactoren, maar ook op zaken als de leefomgeving, veiligheid en woonomstandigheden, schuldenproblematiek, zorgvoorzieningen en sociale samenhang in de buurt etc. Een wijkscan zoomt in op de specifieke gezondheidsproblematiek van de inwoners in een wijk of dorp.

Belangrijk:

- Gebruik zoveel mogelijk bestaande gegevens.
- Verdrink niet in de hoeveelheid gegevens en maak een selectie. Gebruik hiervoor de set indicatoren voor de scan gezondheidsachterstanden.
- De onderzoeksafdeling van de gemeente, de GGD en/of de ROS, die huisartsen ondersteunt, kunnen vaak helpen bij de uitvoering van een scan.

Bruikbaar bij deze stap: de [Gezond in... Gebiedsindicatoren](#) en informatie en voorbeelden van gebiedsscans op www.loketgezondleven.nl.

2. BESPREEK DE UITKOMSTEN VAN DE WIJKSCAN MET COLLEGA'S EN BESTUURDERS

- Een integrale aanpak vraagt om de inzet van collega's uit meerdere gemeentelijke sectoren. Het zichtbaar maken van het voordeel van de integrale aanpak van gezondheidsachterstanden voor andere beleidsterreinen zorgt voor draagvlak.
- Het bespreken van de uitkomsten van de wijkscan maakt de onderlinge verbanden duidelijk, maakt helder wie wat kan bijdragen en hoe over en weer kan worden aangehaakt bij beleidsvoornemens en projecten van elkaar.

Belangrijk:

Het draagvlak onder bestuurders is van doorslaggevend belang; dit wordt vergroot als de gezondheidsboodschap aanhaakt bij actuele politieke thema's zoals versterken van eigen kracht.

Bruikbaar bij deze stap: de informatie en voorbeelden bij de pijlers [Bestuurlijke betrokkenheid](#) en [Synergie](#) op www.gezondin.nu.

3. BESPREEK DE UITKOMSTEN VAN DE WIJKSCAN MET PROFESSIONALS EN VRIJWILLIGERS

- Professionals weten vaak goed wat er speelt in een dorp of wijk; zij kunnen de feiten en cijfers uit de wijkscan als het ware inkleuren.
- Dit geeft een goed beeld van waar accenten moeten worden gelegd en welk aanbod er al is voor de groepen waar het om gaat (en of deze ook daadwerkelijk worden bereikt).
- Deze besprekingen laten ook zien waar de motivatie en energie zit en waarbij kan worden aangehaakt.

Belangrijk:

Denk aan alle partijen zoals huisartsen, wijkverpleegkundigen, wijkteams, buurtsportcoaches, welzijnswerkers, ouderenwerkers, vrijwilligers, migrantenorganisaties en Wmo-raden.

Bruikbaar bij deze stap: informatie en handvatten voor dialogen n.a.v. een gebiedsscan op www.loketgezondleven.nl.

4. ORGANISEER EEN DIALOOG MET INWONERS

- Inwoners weten zelf het beste welke (gezondheids)problemen er spelen in de wijk en kunnen bovendien bijdragen aan het oplossen ervan.
- Door met inwoners te praten, krijgen de cijfers van de wijkscan nog meer reliëf en ontstaat een beeld van de grootste problemen, wat de behoeften zijn en ook waar aangrijpingspunten liggen voor verbetering.

- Herkenning, erkenning en betrokkenheid van burgers bij de aanpak van gezondheidsachterstanden is een voorwaarde voor de bereidheid om de problemen aan te pakken. Vaak is er vóór hen gedacht in plaats van mét hen. Deze dialoog brengt hierin verandering.

Belangrijk:

De dialoog met burgers is essentieel voor draagvlak in de wijk of het dorp en bovenal voor deelname aan de interventies die er gaan komen.

Bruikbaar bij deze stap: de informatie, tools en voorbeelden bij de pijler [Burgers zijn hoofdrolspelers](#) op www.gezondin.nu.

5. STEL GEZAMENLIJK DOELEN EN PRIORITEITEN VAST

- Stel gezamenlijk doelen en prioriteiten vast. Laat dit aansluiten op waar de energie en inspiratie vandaan komt. Dit zorgt voor het grootste draagvlak.
- Peil bij het stellen van doelen, waar draagvlak zit bij wethouders en collega's van andere gemeentelijke sectoren (of creëer dit draagvlak) en sluit daarbij aan.
- Betrek, bij het vaststellen van de doelen ook, de lokale professionals, vrijwilligers en inwoners. Geef daarbij vooraf een helder kader aan en uitleg over wat er gebeurt met hun inbreng (verwachtingsmanagement).

Belangrijk:

Gezondheidsachterstanden terugdringen is een taaie en omvangrijke klus; kies daarom voor behapbare en realistische (tussen)doelen. Stel vooraf samen vast wanneer de aanpak volgens de deelnemende partijen geslaagd is.

Bruikbaar bij deze stap: doelen formuleren (doelenboom en tips) op www.loketgezondleven.nl.

6. MAAK DE KEUZE VOOR EEN AANPAK MET INTERVENTIES

- Breng in kaart welke voorzieningen, programma's en activiteiten er al zijn die bijdragen aan de gestelde doelen. Daarbij is het van belang te checken welk bereik deze hebben bij de groepen met gezondheidsachterstanden en welke resultaten worden geboekt.
- Wordt er gebruik gemaakt van werkzame elementen, effectieve of veelbelovende interventies?
- Op basis van deze inventarisatie kunt u besluiten of de huidige activiteiten passen binnen de aanpak of dat ze aangepast moeten worden aan de doelgroep dan wel vervangen moeten worden.

Belangrijk:

- Het actief betrekken van de doelgroep bij het ontwikkelen of het op maat maken van een interventie vergroot de kans op deelname en de kans van slagen van de interventie. Het is daarvoor van belang om te weten wat er leeft binnen de doelgroep.
- Bij de afweging voor interventies zijn draagvlak, kosten en de kans op borging belangrijke criteria.
- Omdat het bij een integrale aanpak gaat om inspanningen op meerdere terreinen, zullen de interventies slechts deels onder eigen regie vallen en deels neerkomen op het stimuleren van inspanningen bij andere partijen en hen blijven enthousiasmeren.

Bruikbaar bij deze stap: de informatie, voorbeelden en tools bij de pijlers [Sociale marketing op alle niveaus](#), [Burgers zijn hoofdrolspelers](#) en [Differentiatie is essentieel](#) op www.gezondin.nu.

7. ONTWERP EEN SAMENWERKINGSSTRUCTUUR

- Bedenk wie de kernpartners zijn bij de gekozen aanpak en wie de tweede schil vormen. Wie hebben een taak in de uitvoering, wie denkt er mee en wie vervult een sturende rol?
- Maak heldere afspraken over de uitvoering, middelen en menskracht. Bedenk gezamenlijk hoe de rol van de inwoners wordt ingevuld.

Belangrijk:

- Een of meerdere bevlogen katrekkers zijn nodig om het enthousiasme levend te houden en zaken vlot te trekken.
- Het is niet de bedoeling een groot overlegcircus te organiseren, maar regelmatige bijeenkomsten met alle betrokkenen houden het draagvlak levend en geven de kans om zaken tijdig bij te sturen. Benut hierbij bestaande samenwerkingsnetwerken.
- Besteed de nodige aandacht aan afspraken over positieve communicatie gedurende het hele proces: wie leveren daaraan een bijdrage, wie coördineert het geheel en met welke middelen?

Bruikbaar bij deze stap: de informatie, tools en voorbeelden over Samenwerken op www.loketgezondleven.nl.

8. EVALUEER ZOWEL PROCES ALS EFFECT

- Proces- en effectevaluaties leveren leerpunten op voor het verbeteren van de vervolgaanpak.
- Houd ook tussentijdse evaluaties en bespreek deze om tijdig te kunnen bijstellen, maar vooral ook voor behoud van het draagvlak.
- Het evalueren van de effecten van een integrale aanpak is complex vanwege de interventies op meerdere terreinen en omdat bij gezondheidsachterstanden meerdere factoren een rol spelen.
- Evaluatie van het proces is zeker haalbaar. Zinnige vragen zijn: hebben we gedaan wat we ons hebben voorgenomen? Wat waren succes- en faalfactoren? Wat was het bereik van interventies die zijn ingezet?

Belangrijk:

- Maak tijdig afspraken over de wijze van evalueren en wie daarvoor verantwoordelijk is.
- Evaluatie door de deelnemers zelf vergroot het gevoel van eigenaarschap. Evaluatie door een externe partij vergroot de objectiviteit van de uitkomsten.

Bruikbaar bij deze stap: de informatie en voorbeelden bij de pijler Monitoren op www.gezondin.nu.

BRONNEN

- Loketgezondleven.nl: Handreiking Gezonde Gemeente
- ZonMw.nl: Kennisdossier Borging ZonMw-programma Gezonde Slagkracht
- [RIVM rapport: Integrale inzichten](#). Een verkenning van vijf lokale integrale gezondheidsprogramma's RIVM briefrapport 2012. S. Meijer, I. Storm
- Randvoorwaarden voor goede zorg en preventie op wijkniveau gericht op ondersteuning bij leefstijlverandering in achterstandswijken. Inspectie voor de Gezondheidszorg, rapport 2013, bijlage 2

Meer informatie, tools en voorbeelden vindt u op het online platform www.gezondin.nu bij de pijler [Procesgerichte aanpak](#).

Kijk ook eens naar de sporen: [Fysieke omgeving](#), [Gedrag & vaardigheden](#), [Participatie](#), [Preventie & zorg](#) en [Sociale omgeving](#).

En naar de pijlers: [Bestuurlijke betrokkenheid](#), [Burgers zijn hoofdrolspelers](#), [Differentiatie](#), [Monitoring](#), [Publiek & privaat](#), [Sociale marketing](#) en [Synergie Circuit](#).

TIPS

- Een bevlogen programmaleider kan het verschil maken. Het gaat niet alleen om 'best practices' maar ook om 'best persons'.
- Communiceer regelmatig over behaalde (tussen) resultaten en vier de successen, ook kleine stapjes.
- Stel de aanpak bij als dat nodig blijkt te zijn.
- Blijf investeren in draagvlak, houd het vuurtje warm bij de politiek, het management bij de gemeente maar ook bij organisaties, bij de uitvoerende professionals en bij de inwoners.
- Benut de huidige decentralisaties om gemeentelijke inspanningen te verbinden en organisaties te laten samenwerken rond gezondheid.
- Integreer gezondheidsthema's waar mogelijk in een vroeg stadium in de plannen van andere gemeentelijke sectoren of haak aan bij bestaande projecten.
- Formuleer een positieve en krachtige kernboodschap en herhaal deze. Leg de nadruk op 'gezondheid als middel' in plaats van 'gezondheid als doel'.
- Houd rekening met de kloof in communicatie tussen laag- en hoogopgeleiden. Geef zoveel mogelijk mondelinge informatie. Als de informatie schriftelijk is, maak dan gebruik van eenduidig beeldmateriaal en laat teksten checken door de inwoners die u wilt bereiken.

ENKELE VOORBEELDEN

AMERSFOORT BETREKT INWONERS BIJ WIJKPROFIEL

In Amersfoort is voor de invulling van het wijkgerichte preventieprogramma B.Slim gestart met een wijkscan en gesprekken met de wijkmanager, de Brede School-coördinator en de opbouwwerker. Dit schetste een eerste beeld van de wijk. Dit vormt samen met de gesprekken met wijkbewoners, een complete wijkscan. Deze wijkscan bestaat uit cijfers en informatie over wat er al gebeurt in de wijk en waar kansen liggen om bij aan te sluiten. Ook samenwerkingsverbanden, wensen en behoeften werden inzichtelijk gemaakt. Om ouders en wijkbewoners te betrekken zijn er korte interviews afgenomen om de belasting beperkt te houden. Ook is er in een aantal wijken een buurtontbijt georganiseerd. De werving verliep via de scholen en het welzijnswerk en de nadruk lag op een gezellig en gratis ontbijt. In een andere wijk is aangesloten bij bestaande activiteiten in de wijk, zoals de buurtbudgetavond, een buitendag van de spelbakfiets en een paasontbijt van de spelinloop. Op basis van de uitkomsten van deze gesprekken is per wijk een activiteitenplan gemaakt.

Meer info:

www.bslim.nl

TWENTERAND IN 7 STAPPEN NAAR AANPAK GEZONDHEIDSACHTERSTANDEN

GIDS gemeente Twenterand werkt in zeven stappen naar een integrale aanpak van gezondheidsachterstanden van inwoners van één van de vier kernen. Uitgangspunten daarbij zijn:

- Het gezondheidsthema wordt vanuit verschillende beleidsterreinen bekeken en beïnvloed.
- Aansluiten bij de lokale problematiek, lokale wensen en lokale kansen.
- Lopende initiatieven spelen een prominente rol.
- Tijdens het proces om te komen tot het plan van aanpak inwoners en organisaties betrekken.
- Aansluiten bij veranderingen in het sociaal domein.

Stappen

Als eerste stap is er een dorpscan gemaakt van de huidige situatie, waarin staat hoe het met het dorp is gesteld. De cijfers zijn besproken en in context geplaatst in een bijeenkomst met inwoners en organisaties. De dorpscan is geen nulmeting, maar juist een middel om in gesprek te gaan. Op basis hiervan zijn meerdere thema's geselecteerd en wordt aan inwoners de keuze voorgelegd op welke van de thema's het project zich gaat richten. De GGD gaat na welke factoren van invloed zijn op het gekozen gezondheidsthema. Op grond hiervan kan een onderbouwde keuze gemaakt worden. Momenteel worden huidige initiatieven en projecten in kaart gebracht. Na de zomer volgt het activiteitenplan. Hiervoor kunnen inwoners en/of organisaties plannen indienen. In 2016 start de uitvoering en monitoring.

Meer info:

www.gezondin.nu/thema/procesgerichte-aanpak/praktijkvoorbeelden/103-twenterand-in-7-stappennaar-aanpak-gezondheid

DOELEN-INSPANNINGEN-NETWERK (DIN)

Doelen geven focus aan een programma. Met een Doelen-Inspanningen-Netwerk (DIN) kunt u een visuele weergave maken van de hoofddoelstelling (strategische doelen), vertaald naar SMART operationele doelen en daaronder de inspanningen vanuit meerdere partijen die daarvoor bestaan of gewenst zijn. Dit doet u niet alleen, maar met relevante partijen. Er worden lijnen getrokken tussen de inspanningen en de subdoelen, om te laten zien welke inspanning bijdraagt aan welk doel(en). Zo wordt ook duidelijk welke doelen gezamenlijk zijn. Gemeente Amsterdam gebruikte dit o.a. voor hun programma overgewicht.

Meer info:

<https://www.gezondin.nu/thema/overgewicht/praktijkvoorbeelden/209-amsterdamse-aanpak-overgewicht-maakt-brede-aanpak-concreet>

Heeft uw gemeente zelf goede voorbeelden? Deel ze via www.gezondin.nu.